

BÜYÜK TAARRUZ ZAFERİNİN ORTADOĞU'DA YANSIMALARI*

Uğur ÜÇÜNCÜ¹

Özet

Büyük Taarruz, 26 Ağustos 1922-18 Eylül 1922 tarihleri arasında Türk ve Yunan orduları arasında Batı Anadolu'da gerçekleşmiş önemli bir savaştır. Büyük Taarruz sonucunda, Batı Anadolu, Türk ordusu tarafından Yunan işgalinden kurtarılmıştı. Türk zaferi, bütün Türkiye'de ve sömürge imparatorluklarının esareti altındaki İslam dünyasında büyük bir sevinçle karşılanmıştır. Halkının büyük çoğunluğu Müslüman olan Ortadoğu'nun Büyük Taarruz karşısındaki tutumu ne idi? Bu sorunun yanıtı önemlidir. Ortadoğu topraklarının çoğu, uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu'nun idaresinde kalmıştı. Fakat Birinci Dünya Savaşının sonlarında, İtilaf Devletlerinin propagandalarına kanan Ortadoğu halkının bir kısmı Osmanlı İmparatorluğu'na isyan etmişti. Savaş sonunda İtilaf Devletleri, vaatlerini yerine getirmemişti. Ortadoğu topraklarına özgürlük vermek yerine, o toprakları sömürgelerine kattılar. Bu gelişme, Ortadoğu'da İtilaf Devletlerine karşı tepkiye neden olurken Türkiye'ye yönelik olumlu algı doğurmuştu. Ortadoğu'nun Müslüman halkları, işgal edilmiş topraklarını kurtarma mücadelesi yapan Türkiye'yi desteklemişlerdi. Büyük Taarruz sürecinde Türklere nakdi ve aynı yardımlar yapmışlar, Camilerde Türklerin kesin zaferleri için dualar etmişlerdi. Türklerin zaferiyle birlikte İran, Suriye, Mısır, Beyrut, Kıbrıs ve Irak gibi Ortadoğu coğrafyasında çok sayıda zafer mitingleri yapılmış, TBMM'ye tebrik telgrafları çekilmişti.

Bu çalışmada arşiv vesikaları, Türk basını ve zabıt cerideleri kullanılarak Büyük Taarruz zaferinin Ortadoğu'daki etkileri ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Büyük Taarruz, Türkiye, İran, Suriye, Mısır, Beyrut, Orta Doğu.

* Bu çalışma, Sykes Picot Gizli Antlaşmasının 100. Yılında Ortadoğu ve Türkiye Uluslararası Sempozyumunda sözlü olarak sunulmuş tebliğin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

¹ KTÜ. Edebiyat fakültesi, Tarih bölümü, Trabzon, Emek, uucuncu@ktu.edu.tr

Reflections Of The Great Attack Victory In The Middle East

Abstract

The Great Attack is an important war took place between the Turkish and Greek armies in the western Anatolia on from August 26 to September 18, 1922. As a result of the Great Attack, the Western Anatolia was liberated from Greek occupation by the Turkish Army. The Turkish Victory was joyfully welcomed in the whole of Turkey and the other Islam World being bondage under the colonial empires. What was the attitude of the Middle East being the majority of people were Muslim the process of Great Attack? The answer to this question is important. Most of the Middle East lands remained under the administration of the Ottoman Empire for many years. But a part of the Middle Eastern peoples rebelled against the Ottoman Empire with the propaganda of the Allies at the end of the First World War. The Allies didn't fulfil their promises at the end of the war. They add their colonial territories instead of giving freedom to the people of the Middle East. This development was the Middle East had a positive perception towards Turkey while causing reaction against the Allied forces. Muslim peoples of the Middle East supported Turkey fighting to liberate the occupied territories. They done cash(nakdi) and in-kind(ayni) assistance to the Turks and prayed in mosques for the final victory of the Turks. Many victory rallies were made in the geographies of the Middle East such as Iran, Syria, Egypt, Beirut, Cyprus, and Iraq with the victory of the Turks and taken congratulatory telegrams from these places to TBMM.

In this study will be try to be enlightened reflections of the Great Attack in the Middle East by utilizing the state archival documents, the newspaper and the minutes of the first Turkish Grand National Assembly.

Key Words: The Great Attack, Turkey, Iran, Syria, Egypt, Beirut, the Middle East

Giriş

Ortadoğu kavramı, Batı merkezli bir dünyadan çıkmıştır. Avrupa merkezli dünya bu bölgeye, kendisini merkez konuma koyarak bakmıştır. (Bıyıklı, 2007, s. 65) Batılı ülkeler, 16. yüzyıldan itibaren uzak gördükleri için Uzakdoğu dedikleri Hindistan ve Çin'in zenginliklerine kavuşmak için yeni yollar aramışlardı. Osmanlı topraklarına, daha yakın oldukları için Yakın Doğu tabirini kullanmışlardı. Eski Dünya karaları Avrupa-Asya ve Afrika'nın birleştiği bölgelere ise Ortadoğu demişlerdi. (Özey, 2009, s. 2-3). Ortadoğu deyimini bilimsel alanda ilk defa Amerikalı deniz subayı ve aynı zamanda bir tarihçi olan Albay Alfred Thayer Mahan tarafından 1902'de kullanılmıştır. Bu deyim 1930'lu yıllarda İngiltere tarafından hızla yerleştirilerek, siyaset literatürüne sokulmuştur. (Bıyıklı, 2007, s. 67).

Ortadoğu denilince; kuzeyde Türkiye, batıda Mısır, doğuda İran ve güneyde Yemen'in çevrelediği bölge akla gelmektedir (Özey, 2009, s. 4). Ortadoğu bölgesi, batı-doğu doğrultusunda yaklaşık uzunluğu 4900 km, kuzey-güney doğrultusunda genişliği 3100 km'dir. Ortadoğu ülkelerinin yüzölçümü ise 5.178.000 km² dir (Özey, 2009, s. 5). Ortadoğu, jeostratejik, jeopolitik ve ekstratejik önemlere, tarihi, medeni, kültürel çeşitlik ve zenginliğe ve son çağın sanayi maddeleri, başta zengin petrol yatakları olmak üzere yeraltı kaynaklarına sahip, Mekke, Medine ve Kudüs'ü içerisinde barındıran mukaddes ve değerli bir bölgedir (Bıyıklı, 2007, s. 66). Türkiye Cumhuriyeti, İran, İsrail ve Kıbrıs hariç Ortadoğu'nun geniş bir kısmında bulunan devletler Arap ülkelerini oluşturmaktadır. Ortadoğu'nun büyük bir kısmı 16. yüzyıldan Birinci Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun idaresinde kalmıştır. Osmanlı hâkimiyetinde iken Ortadoğu: Irak, Suriye, Lübnan ve Filistin topraklarını içermekteydi (Özey, 2009, s. 7-8). Birinci Dünya Savaşı sürecinde Şerif Hüseyin liderliğindeki Arapların bir kısmı, Büyük Arabistan vaadiyle Osmanlı İmparatorluğu'na isyan etmişlerdi. Oysaki İngilizler ve Fransızlar 1916'da aralarında imzaladıkları Sykes-Picot Anlaşmasıyla Ortadoğu'yu paylaşmışlardı (Özey, 2009, s. 10-11). Birinci Dünya Savaşı sonunda Ortadoğu'nun büyük çoğunluğu Osmanlı İmparatorluğu idaresinden çıkmış, Araplar ise kendilerine vaat edilen Büyük Arabistan'a ulaşamamışlardı. Bu da onların Büyük Taarruz sürecinde Türklere bakışını önemli derecede değiştirmiştir.

Peki Türkler Büyük Taarruz sürecine nasıl girmişlerdir? Osmanlı İmparatorluğu 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalamış(Orbay, 1993, s. 92-149) adeta Anadolu'ya çekilmişti. Fakat Anadolu da İtilaf Devletlerince işgale uğrayınca Türkler ölüm kalım savaşına girmişlerdi. Bu işgallere karşı yürütülen Milli Mücadele ile birçok cephede kesin zaferler kazanılmıştır. İngiltere desteğiyle Batı Anadolu'yu işgal eden Yunanlılara ise Sakarya zaferiyle dur denilmişti (Türk İstiklal Harbi, 1967, s. 7-8). Mustafa Kemal Paşa, daha Sakarya Savaşı'nın kazanıldığını müjdeleyen 13 Eylül 1921 tarihli emrinde 14/15 Eylül gece yarısından itibaren tüm memlekette genel seferberliğin ilan edildiğini bildirmişti (Jaeschke, 1989, s. 161). Bununla beraber Ordu Kumandanlarının Türk ordusunun genel bir taarruza kalkışamayacağına dikkat çekmeleri üzerine taarruz ertelenmişti (Sabis, 1993, s. 317-324). Uzun bir hazırlık devresinden sonra Mustafa Kemal Paşa, 16 Haziran 1922'de Büyük Taarruz'un yapılması kararını vermiş (Türk İstiklal Harbi, 1967, s. 177), 4 Ağustos'ta ise Bakanlar Kuruluna bildirmişti. Yapılan askeri hazırlıklar sonrasında Türk kuvvetleri Büyük Taarruzu 26 Ağustos sabah saat

6'da bütün cephe hattında aynı anda başlatmıştı (BCA, 4948/030.10.0.0/54.355.12.).

Kısa zaman öncesinde büyük çoğunluğu, tebaası bulundukları Türklerin bu mücadelesinde Ortadoğu halkları nasıl bir tutum içerisinde bulunmuştu? Büyük Taarruzun sonucuna etkileri olmuş mudur? Çalışmada bu sorulara yanıtlar aranacaktır.

1.Büyük Taarruzun Ortadoğu'da Yankıları

1.1.İran

Büyük Taarruz süreci Ortadoğu ülkelerinden İran'da yakından takip edilmişti. Taarruzun hemen öncesinde Yunanlıların İstanbul'u işgal girişimi İran'ı ziyadesiyle rahatsız etmişti. İran'ın Ankara elçisi Mümtaz ed-Dauleh İsmail Han Yunanlıların bu girişimini şiddetle protesto etmişti. İsmail Han Hâkimiyet-i Milliye muhabirine verdiği beyanatta bu hadisenin yalnız Türkler ve onların yakın dostu İranlılar için değil bütün İslam dünyası üzerinde kötü bir tesir uyandıracağını belirtmişti. Yapılacak girişimin engellenmemesi durumunda sadece Anadolu barışı için değil tüm dünya barışı için tamir edilemez sorunlar doğacağını ifade etmişti (Hâkimiyet-i Milliye, 14 Ağustos 1922, s.1; İkdâm, 15 Ağustos 1922, s.1; İkdâm, 21 Ağustos 1922, s.1).

Türk ordusunun 26 Ağustos 1922'de Afyonkarahisar'dan başlattığı Büyük Taarruz'da Türk ordusunun zaferi sitayişle arzulanmış ve desteklenmiştir. İran Müslümanlarından bireysel para yardımları yapılmıştı. Özellikle Türkiye'deki İranlıların Büyük Taarruz sürecinde Hilal-i Ahmer'e yaptıkları yardımlar önemlidir. Bu yardımlarda özellikle işletme gelirlerini bağışlayanların yanı sıra, İran Elçisi İshak Bey'in ianeleri dikkat çekmiştir. Tespit edebildiklerimizden bazıları şöyledir: Tahtakale Demirbaş sokağında İrani Yusuf Ağa'nın kahvesinde toplanan 1.200 kuruş (Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmûası, 15 Ağustos 1922, s.282). Ticaret Sanayi Türkiye ve İran Bankasından 10.000 kuruş (Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmûası, 15 Eylül 1922, s.310). İranlı Halil Ağa Kahvesinin hasılatı 15.371 kuruş (Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmûası, 15 Eylül 1922, s.316). İran Tüccar ve esnafından Hacı İbrahim Efendiden 90.300 kuruş, İran Elçisi İshak Han'dan 10.000 kuruş (Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmûası, 15 Eylül 1922, 318). Büyükdere'de İranlı Kahveci Abdulmuttalip ve Saîd ağalardan müzayede hasılatı 10.440 kuruş (Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmûası, 15 Eylül 1922, s.319).

İranlıların Türkiye lehine tutumları Yunanlılar tarafından yeni iddiaları beraberinde getirmişti. Zira Türklerin art arda zaferler kazanması neticesinde

Yunanlılar, Türk ordusu içerisinde Fransızların ve bazı yabancı Müslüman ülke askerlerinin savaştıkları (Açıksöz, 4 Eylül 1922, s.2.) yönünde iddialarda bulunurken İranlıları da saymışlardı. İlginçtir bu iddialar İngilizlerce de desteklenmişti (Babalık, 11 Eylül 1922, s.1; Hâkimiyet-i Milliye, 10 Eylül 1922, s.2; Varlık, 11 Eylül 1922, s.4).

Büyük Taarruz sürecinde İran'dan gelen desteği kesmeye yönelik olsa gerek Milli Mücadele'ye muhalif basında İran'a karşı savaşan Kürt Aşiret Reisi Simko'nun askerleriyle beraber Türk ordusuna katıldığına dair haberler çıkmıştı. Peyâm-ı Sabâh gazetesine göre Simko, askerleriyle beraber Anadolu sınırını geçmiş, TBMM'nin emrine girmiştir. Simko, Ankara'dan Menderes cephesine katılma emri almış ve 3.000 süvarisi ve iki batarya hafif topuyla cepheye doğru hareket etmişti. Simko'nun bu kararı ve hareketi Ankara'da büyük bir "hüsn-i tesir" uyandırmıştı. Peyam-ı Sabah'ın bu haberi Türkiye ile İran arasındaki ilişkileri zedelemeye yönelik bir propaganda olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü Simko, savaş sürecinde İran'da mücadelesine devam etmişti (Peyâm-ı Sabâh, 29 Ağustos 1922, s.1). Fakat bu iddia İran'ın Büyük Taarruz'da Türkiye yanlısı tavrını değiştirmemiş, aksine elde edilen zaferler tüm İran halkını sevince boğmuştu. Tahran'da büyük kalabalıklar Türk zaferinden dolayı sevinç gösterileri yapmışlardı. İran gazeteleri zafer nedeniyle coşkulu makaleler yayınladığı gibi Yunanlıların Anadolu'da yaptığı zulümleri de protesto etmişlerdi (Hâkimiyet-i Milliye, 22 Eylül 1922, s.2). Yine Türk ordusunun mücadelesi ve zaferinden ders alınarak düşman olarak addettikleri İngilizlere karşı mücadele edilmesi gerekliliğine değinilmişti (Hâkimiyet-i Milliye, 20 Ekim 1922, s.2).

Büyük Taarruz sürecinde İran ile Türkiye arasındaki ilişkilerde en önemli köprü Ankara'daki İran elçisi İsmail Han olmuştu. İsmail Han, başından beri Büyük Taarruz'u desteklemiş ve yapılan dini ve sosyal etkinliklere katılmıştır. Büyük Taarruz'la elde edilen zaferleri TBMM'ye giderek tebrik etmişti (Açıksöz, 12 Eylül 1922, s.2; İkdâm, 14 Eylül 1922, s.1; Yeni Adana, 5 Eylül 1922, s. 2; Yeni Adana, 14 Eylül 1922, s.1). Örneğin, Büyük Taarruzda ilk zaferler elde edilince İsmail Han, Afgan elçisiyle birlikte Başvekil Rauf Bey'i ziyaret etmiş ve zaferden dolayı TBMM'ye tebriklerini bildirmişti. Rauf Bey, kendilerine Meclis adına teşekkür etmiş, gelişmeyi 30 Ağustos'ta TBMM Genel Kuruluna aktarmıştı (TBMM Zabıt Ceridesi, C.22, s. 409). 3 Eylül öğle namazından sonra Hacı Bayram Camii'nde şehitlerin ruhu için Afgan Sefiri Sultan Ahmet Han tarafından okutturulan mevlide İsmail Han da katılmıştır. Mevlitte şehitlerin ruhuna Fatihalar ve Türk ordusunun başarıları için dualar okunmuştu (Hakimiyet-i Milliye, 4 Eylül 1922, s.2). İsmail Han, zafer kutlamalarına iştirak ederek desteğini göstermişti. Örneğin Bursa'nın kurtuluşu

nedeniyle 12 Eylül öğleden sonra Ankara’da resmi tatil ilan edilmiş (ATASE, İSH, 1546/79-79-1.), TBMM önünde 10.000 civarında vatandaşın katılımıyla yapılan kutlamada İsmail Han da hazır bulunmuştu (Hâkimiyet-i Milliye, 13 Eylül 1922, s.2). İsmail Han, Ankara’da verilen zafer ziyafetlerine de katılmıştı. Bunlardan birinde İran’ın Türk zaferine bakışını yansıtan konuşma yapmıştı. Türkçe olarak yaptığı konuşmasında, ilk olarak Türk ordusunun zaferine şahit olmanın mutluluğu içerisinde Meclisi, Türk ordusunu ve *“büyük gazî ve mu’teber emîrûlmücâhidîn Mustafa Kemal Paşa Hazretlerini”* selamlamıştı. İsmail Han, konuşmasında Mustafa Kemal Paşa’nın sadece Türkiye’de değil tüm İslam memleketlerinde saygıyla ve dualarla anıldığını ifade etmişti. Konuşmasının sonunda zaferin, tüm İslam dünyası için önemli olduğunu belirten İsmail Han, İran’ın Büyük Millet Meclisini tebrik ettiğini belirtmişti (Hâkimiyet-i Milliye, 18 Eylül 1922, s.2.).

İran’ın diğer temsilcileri de aynı tavrı sergilemişti. Adana Konsolosu Asaf Han, da halkın sevinç kutlamalarına katılmış, Türk zaferini tebrik eden konuşmalar yapmıştı. Asaf Han, Afyonkarahisar, Kütahya, Eskişehir ve Uşak’ın kurtulduğu haberleriyle Adana’da yapılan kutlamalarda bir konuşma yapmıştı. 2 Eylül günü yapılan kutlamalarda kurulan zafer alayı ilk olarak İran Konsolosluğu binasının önünde durmuştu. Bunun üzerine Konsolos Asaf Han, kalabalığa hitaben yaptığı konuşmasında Türk ordusunun zaferlerinin bütün İslam dünyasının, Şark Milletlerinin, mazlum esir milletlerin zaferi olduğunu belirtmişti. Asaf Han, sözlerini şöyle sonlandırmıştı: *“Bu zaferi takdis ederim. Bu zaferi kazanan Türk ordusunun bastığı yerlere (Askeri göstererek) baş eğer onların bastığı topraklara secde ederim. Yürüdükleri yollara yüzümü sürerim.”* Alay bu konuşma üzerine *“Yaşasın İranlı Kardeşler”* sesleriyle yürüyüşüne devam etmişti (Yeni Adana, 3 Eylül 1922, s. 3). Asaf Han’ın konuşmasının bir benzerini de Tiflis’in İran temsilcisi yapmıştı. Türk zafer haberleri Tiflis’e gelir gelmez Müslüman halk büyük sevinç gösterileri yapmıştı. Gösterilerde halk Adana’daki gibi İran temsilciliğine gitmişti. İran Temsilcisi Ahmed Han, Türkiye ve Türk ordusunu tebrik eden etkili bir nutuk çekmişti (TBMM Zabıt Ceridesi, C.23, s. 167).

Elçiler dışında İran Başbakanı, Hükümeti ve basını TBMM Başkanlığına çektikleri telgraflarla Türk zaferlerini kutlayarak sevinçlerini paylaşmışlardı (İstikbâl, 24 Eylül 1922, s.2; Hâkimiyet-i Milliye, 27 Eylül 1922, s.2). İran Başvekili Mirza Ahmed Han, 19 Eylül 1922’de Hariciye Vekili Rıza Nur’a bir zafer telgrafı göndermişti. Telgrafında kahraman Türk ordusunun kazandığı zaferlerin İran’da büyük bir sevinçle karşılandığını belirtmişti. Ardından İran Hükümetinin tebrik ve sevincinin TBMM’ye bildirilmesi için

kendisinin görevlendirildiğini belirtmişti. Rıza Nur'dan İran Hükümetinin tebrikini TBMM'ye bildirmesini rica etmişti. Rıza Nur ise 20 Eylül 1922'de telgrafi TBMM'ye sunmuştu. İran Başbakanının telgrafi TBMM'de alkışlarla ve sevinçle karşılanmıştı. Cevabi telgrafın yazılması kararlaştırılmıştı (TBMM Zabıt Ceridesi, C.23, s. 153-154).

İran Hükümeti tebrik telgrafından başka TBMM'yi, Türk ordusunu ve Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'yı tebrik etmesi için Harbiye Nezareti Seryaveri Miralay Sadık Salar Nizam Han'ı Ankara'ya göndermişti. Ankara'ya gelen Nizam Han, 19 Ekim 1922'de İran sefiri İsmail Han ile beraber Hariciye Vekili Yusuf Kemal ve 20 Ekim'de Başbakan Rauf Beyleri ziyaret ederek İran Hükümeti'nin tebriklerini iletmışlerdi (Hâkimiyet-i Milliye, 20 Ekim 1922, s.4). Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin, bir muhabiri 22 Ekim'de İran Elçilik binasında Miralay Sadık Salar Nizam Han'la bir görüşme yapmıştı. Görüşmede öncelikle Sadık Bey, Büyük Taarruz zaferinin kendi ve İran üzerindeki etkilerini anlatmıştır. Ona göre, Anadolu zaferi yaralı kalplerine bir merhem etkisi yaparak kendilerine bir hayat sunmuştur. Kendisi, büyük sevinç içerisinde çalkalanan bütün İran'ın kalbi ve samimi hürmet ve tebriklerini sunmak için Ankara'ya gelmiştir. Seyahatini daha önceden bildirmemiştir. Çünkü gideceği yer bir yabancı memleket değil, ikinci vatanı olarak telakki ettiği Türkiye idi. Sadık Bey, Türk ve İran milletlerinin kardeşliğine dikkat çekmişti. Bu kardeşlik algılarının Anadolu seyahatinde pekiştiğini söylemişti. Tahran'dan yola çıkarak 38 gün geçtiğini, her yerde necip Türk milletiyle kucaklaşmasının kendisini sevinç içerisinde bıraktığını; bununla beraber Anadolu'da birçok yerin tahrip olmasından dolayı üzüntü duyduğunu ifade etmişti. Azim ve iradesiyle Türk Milletinin kısa süre içerisinde yakılan, yıkılan yerleri eskisinden daha iyi bir hale getireceğinden emin olduğunu söylemişti. Türkiye'nin o günkü vaziyetinin bütün İslam memleketlerine örnek olduğunu, İslam Hükümetlerinin Türkiye'yi göz önüne getirerek çalışmaları gerektiğini belirtmişti. Bütün Doğu'nun birleşmesi gerektiğini, kendilerini ancak bir ittifakın kurtaracağını belirttikten sonra Türk zaferinin özellikle İran Harbiye Nazırı Rıza Han üzerinde uyandırdığı sevince dikkat çekmişti. Hariciye Vekili Yusuf Kemal ve Başvekil Rauf Beylerle görüşmelerinde kendisine gösterilen iltifatları hiçbir zaman unutmayacağını ifade etmiştir. Sadık Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya gelişini beklediğini, Ona, İran halkı adına Hükümetinin tebriklerini, hediyelerini ve Rıza Han'ın mektuplarını sunduktan sonra İran'a döneceğini söylemişti (Hâkimiyet-i Milliye, 23 Ekim 1922, s.2). Gerçekten de Nizam Han, 2 Kasım'da Mustafa Kemal Paşa'ya Rıza Han'ın tebrik mektubunu vermenin yanı sıra çok değerli iki halı ve bir kap hediye etmiştir (Hâkimiyet-i Milliye, 3 Kasım 1922, s.1).

Türk zaferini şiddetle destekleyen İran matbuatı da Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'yı tebrik etme kararı almıştı. İran Büyükelçiliği vasıtasıyla Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdikleri telgrafta, son zaferlerden dolayı selam ve tebriklerini iletmişler, zaferlerin devamını Allah'tan dilemişlerdi (Hakimiyet-i Milliye, 27 Eylül 1922, s.2). Türk zaferleriyle birlikte Tahran gazetelerinin Türkiye'ye yönelik desteği artmıştı. İran halkını, Türklerden ders alarak aynı cesaretle bağımsızlıklarının önünde en büyük düşman olarak gördükleri İngilizlere karşı mücadeleye davet etmiştir. (Hakimiyet-i Milliye, 20 Ekim 1922, s.2).

İran'ın Türkiye'ye verdiği çok yönlü destek Yunanlıları kızdırmıştı. Hatta Büyük Taarruz'da çekilmek zorunda kaldığı yerlerde Türklere yönelik yağma, yakma, öldürme, kaçırma gibi zulümlerine İranlıları da eklemişlerdi. Örneğin Eskişehir'i yaktıkları gece şehirdeki İran Konsolosluğunu da basarak Konsolos çalışanlarına saldırmışlar, onları ve binaları yağma etmişlerdi. Hatta Konsolos Rıza Bey'in yeğeni Fercullah Bey'i tutuklayarak yanlarında götürmüşlerdi. Fercullah Bey'in hayatta olup olmadığına dair her hangi bir malumat alınamamıştı. (Hâkimiyet-i Milliye, 28 Eylül 1922, s.2). İran Hükümeti kısa süre sonra Yunan ordusunun kendi vatandaşlarına yaptığı bu muameleyi, Atina Hükümeti nezdinde protesto etmişti (Hâkimiyet-i Milliye, 10 Ekim 1922, s.1).

1.2.Mısır

Mısır'da Büyük Taarruz süreci yakından takip edilmişti. Daha Büyük Taarruzdan önce Mısır'da Türk ordusuna yardım etmek için yerel ulema ve ileri gelenler tarafından Hilal-i Ahmer Heyetleri kurulmuştu (Vakit, 5 Eylül 1922, s.3; Babalık, 16 Ağustos 1922, s.2). Kurban Bayramında Mısırlı Müslümanların kurban kesmek yerine bedellerini Türk Milli Mücadelesi için kurulan Hilal-i Ahmer kutularına bağışlamışlardı. Mısırlı Müslümanların bu hayırperver hareketleri Türkiye'de örnek gösterilmişti (Babalık, 25 Temmuz 1922, s.1). Mısır'dan Anadolu şehit aileleri ile muhacir ve yaralıların ihtiyaçları için harcanmak üzere ilk olarak 25,140 İngiliz Sterlini gönderilmişti (Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmûası, 15 Ekim 1922, s.47-48).

Mısır Prenselerinden Emine Hanım, Büyük Taarruz nedeniyle muhtaç muhacirlere aşure dağıtılması için Osmanlı Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesine 250 lira bağış yapmıştı (Vakit, 6 Eylül 1922, s.3). Amerika'da yaşayan Mısırlılardan da Türk ordusu için toplanan yardım kampanyalarına katılanlar olmuştur. Hasan Efendi Bin Abdullah'ın 10 dolarlık yardımı bu meyandadır((Hakimiyet-i Milliye, 22 Ağustos 1922, s.2).Türkiye'de yaşayan

Mısırlılar, Hilal-i Ahmer'e yardımda bulunmuşlardı. Merhum Mısırlı Prens Halim Paşa'nın kızı Prenses Rukiye Halim Hanım Efendi, 100.000 kuruş gibi yüksek bir meblağı Hilal-i Ahmer'e bağışlamasıyla dikkat çekmişti. İstanbul Göztepe'de yaşayan Mısırlı Neşet Bey ve kızı Adalet Hanım ise 1.500 kuruş yardımda bulunmuştu. (Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmûası, 15 Eylül 1922, s.315).

İngiliz işgalinde olmasına rağmen Mısır, Büyük Taarruz sürecinde Türk zaferleri karşısında sevinç içerisinde kalan Ortadoğu coğrafyalarındandı. Afyonkarahisar'ın geri alındığı haberi Mısır'a gelir gelmez, bütün Müslüman mağazaları, dükkânları ve binaları bayraklarla süslenmiş, Türk ordusu için yardım toplanmıştı (Vakit, 5 Eylül 1922, s.3). Mısır'daki sevince kadınlar da katılmıştı. Mısır gazetelerinin belirttiğine göre, Kahire'nin en kibar ailelerinin hanımları yaptıkları bir toplantıda Türk zaferleri için sevinç gösterilerinde bulunduktan sonra şu kararları almışlardı:

- Mücahitliğinden dolayı Başkumandan Mustafa Kemal Paşa ve Türk ordusuna iletmek üzere İzmir Kumandanı Nurettin Paşa'ya Mısır kadınlarının tebrik ve selamlarının bildirilmesi.
- Türk ordularının zafer günü olan 16 Muharrem'in, Şark ve İslam Âlemi için İyi Umumi(genel bayram) olarak kabul edilmesi.
- İslam'a yardım için Cuma günleri fukaraya sadaka verilmesi (Hâkimiyet-i Milliye, 8 Ekim 1922, s.2).

Mısır'da sevinç gösterilerine İngilizler itiraz etmiş olsa gerek, Türkiye lehine İngiltere'yi de etkilemeye yönelik telgraflar çekilmiştir. Kahire'den 13 Eylül tarihiyle Londra'ya çekilen bir telgrafta Darülfünun eski Müdür yardımcısı Şeyh Muhammet Şakir Çelebi, Hilafet ile Mısır Müslümanlarının bağına dikkat çekmişti. Bu bağ nedeniyle İngilizlerin Türk zaferlerini kutlamasını istemişti. Yine zaferler nedeniyle Kahire'de şenlikler yapılmasına izin verilmesini istemişti (ATASE, İSH, 1749/37-37-1).

Diğer taraftan Türk zaferleri nedeniyle Mısır'dan ve İstanbul'daki Mısır vatandaşlarından Türkiye Büyük Millet Meclisine tebrik telgrafları çekilmişti. Bu telgraflarla Türk zaferleri en samimi hislerle kutlanmıştı. Mısır'dan Ali Fehmi Bey'in Adana'da Hacı Adil Bey'e çektiği 15 Eylül tarihli tebrik telgrafında Mısır'ın sevinç içerisinde olduğu bilgisinin, 300 Milyon Müslüman'ın kahraman olarak andığı Mustafa Kemal Paşa'ya iletilmesi istenmişti. (Yeni Adana, 19 Eylül 1922, s. 3). Mısırlı Doktor Mehmed Rüştü Bey, TBMM'ye zafer tebriki çekerek Türk ordusunun zaferlerini kutlamıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, C.23, s. 100). Mısır'da yaşayan Türkler ise Büyük

Taarruz’la çok daha yakından ilgilenmişlerdi. Zaferler karşısında büyük sevinç yaşamışlardı. Bununla beraber Türk ordusunda savaşıp zafere ortak olamamanın burukluğunu derinden hissetmişlerdi. Zira 7 Ekim’de Hariciye Vekili Rıza Nur vasıtasıyla TBMM’ye ve Başkumandanlığa gönderdikleri ve 9 Ekim’de TBMM’de okunan zafer tebrikinde bu durum açıkça görülebilmektedir:

“Gazilerimizin muzafferiyetinden dolayı biz Mısır’daki Türkler ve bütün din kardeşlerimiz Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerini ve Büyük Millet Meclis-i Âlisini kalblerimizden tebrik ederiz. Bizler bu gazadan mahrum kaldığımızdan kıyamete kadar ağlarız.

Mısır Türkleri” (TBMM Zabıt Ceridesi, C.23, s. 315)

Türk zaferi sonrasında Mısır’da Mustafa Kemal Paşa sevgisi zirve yapmıştı. Kahire’de Rozteladil Musiki Mecmûası sahibi ve Mısır Konser ve Envari Müdürü Profesör İskender Şalfon: *“Marş-ı Beta ‘ülşark Sahîbüldevle Elgazî Mustafa Kemal Paşa”* adıyla onun için bir marş bestelemişti. Marş renkli kadife bir cilt içinde Baş Kumandan Mustafa Kemal Paşa’ya sunulmuştu (Hâkimiyet-i Milliye, 20 Ekim 1922, s.4). Mısır basını ise Türk ordusunun kesin zaferi sonrasında hararetle makaleler yayınlamışlardı. Örneğin Elahram gazetesi, Türk zaferinin sadece Türkiye’nin bağımsızlığını sağlamayacağını, tüm Doğu’ya ve özellikle İslam Alemi’ne örnek olacağına dikkat çekmişti: *“Şark’ın büyük kumandanı harikulade harekâtıyla Avrupa ve Amerika’yı hayretlere düşürmüştür. Türkün bedel ettiği bu mesai yalnız kendi serbestiyetinin iadesini temin etmiş değildir. Aynı zamanda bütün şarkın, bilhassa İslam Aleminin bundan müstenid olacağını yakinen biliyoruz.”* (Hakimiyet-i Milliye, 24 Eylül 1922, s.2)

1.3.Beyrut

Beyrut’ta Büyük Taarruz süreci yakından takip edilmişti. Beyrut’ta kurulan Hilal-i Ahmer Cemiyeti vasıtasıyla Türk ordusu için Büyük Taarruz sürecinde nakdi ve ayni yardımlar yapılmıştı. Beyrut’tan Haziran ayının başında gönderilen iki bin lira TBMM Başkanlığı tarafından Ankara Hilal-i Ahmer Cemiyeti’ne aktarılmıştı (Türk Kızılayı Arşivi, 18/186). 23 Ekim tarihi itibariyle heyetin topladığı üç bin lira Mersin Mutasarrıflığı vasıtasıyla Ankara’ya gönderilmişti (İstikbâl, 27 Ekim 1922, s.2). Beyrutlular Himaye-i Etfal Cemiyetine de Büyük Taarruz sonrasında bin lira göndermişlerdi (Hâkimiyet-i Milliye, 8 Ekim 1922, s.3.). Beyrut’tan bireysel anlamda para gönderenler de olmuştu. Osmanlı Hilal-i Ahmer dergisinin 15 Ekim tarihli sayısında belirtildiğine göre Beyrut’ta adını gizleyen bir hayırsever 500 Frank, yine Beyrut Divan-ı Umumiye Başmüdüriyeti Mukayyet Muavin Vekili Cemil

Hamade Bey 10 Osmanlı lirası göndermişlerdi (Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmûası, 15 Ekim 1922, s.48-49). Beyrut Hilal-i Ahmer’i tarafından düzenlenen bir müsamerede ise Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın bir resmi müzayedeye konmuştur. Resim, 50 Suriye Lirasına ihale edilmişti (Babalık, 15 Ağustos 1922, s.1). Türkiye sınırları içerisinde bulunan Beyrutlular da Hilal-i Ahmer’e maddi yardımlarda bulunmuşlardı. Beyrutlu Tüccarlardan Hayri Bey’in bağışladığı 10.000 lira bu meyandadır (Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmûası, 15 Ağustos 1922, s. 283).

Beyrutlular sadece maddi yardım değil manevi destekte de bulunmuşlardı. Türk zaferleri için Camilerde Kur’an ve mevlit okutulmuştu. Türk ordusunun başarıları büyük sevinç gösterileriyle karşılanmıştı. Beyrut’ta Arap ve Türk vatandaşları Anadolu’daki zafer sevincine ortak olmuşlardı. Afyonkarahisar’ın kurtuluşuyla beraber Beyrut’ta sevinç gösterileri başlamıştı. Eskişehir, Kütahya, Bilecik ve Alaşehir’in kurtuluşu haberi 7 Eylül sabahı Beyrut’ta duyulur duyulmaz halk sokaklara taşmıştı. Halk, birbirini gözyaşlarıyla tebrik edip kucaklamıştı. 7 Eylül gecesi Beyrut halkı sabahlara kadar uyumamıştı. Cuma günü ise adeta bütün Beyrut halkı Ömer Camii’nde toplanmıştı. Cuma Namazı için Camiye bir süre önce Beyrut’a gelmiş olan Adana Kumandanı Muhittin Paşa da gelmişti. Onun karşısındaki duvara sırmalı Osmanlı bayrağı asılmıştı. Bu bayrak eski 41. Tümenin 127. Alayının bayrağı idi. Birinci Dünya Savaşı’ndan kalan bayrağı, alay askerlerinden Beyrutlu Hacı Muhammet isminde birisi saklamış ve Türk’ün bu büyük zafer gününde kılıfından çıkararak Camiye asmıştı. Türk bayrağına çok zamandan beri hasret kalan Beyrutlular bayrağın karşısında “*hüngür hüngür ağlıyorlardı*”. Namazda, Türk zaferlerinden ve Anadolu’daki Türk kardeşlere yardım edilmesinden bahis eden etkili bir hutbe okunmuştu. Namazdakiler, hutbenin her cümlesini gözyaşları ve hıçkırıqlarla dinlemişler, dualar etmişlerdi. Namazdan sonra Şeyh Ali Efendi, herkesi heyecanlandırın ve coşturan bir kaside okumuştur. Ardından Muhittin Paşa, ayağa kalkarak etkili bir nutuk çekmişti. Nutkunu, Türk zaferinin bütün Müslümanları birleştirdiği ifadesiyle bitirmişti. Konuşmasının ardından herkes ağlayarak koşup, Paşa’nın ellerine sarılmışlar ve bütün Beyrutluların selamını Başkumandan Mustafa Kemal Paşa’ya, Anadolu’ya ve kahraman Türk ordusuna tebliğ etmelerini rica etmişlerdi. Bunun üzerine Muhittin Paşa, karşıda asılı duvardaki Türk bayrağına doğru ilerlemiş ve bayrağı öperek, ağlayarak yüzüne sürmüştü. Halk, Paşa’yı Camiden otomobiline kadar elleri üzerinde götürmüştü. Kapı önünde bulunan polis müdürü ve maiyeti ise Muhittin Paşa’ya selam durmuşlardı. Beyrut’ta o gün akşama kadar şenlik yapılmış, gece minareler kandillerle donatılmış, her tarafta fişekler ve tabancalar atılmıştı. Bütün evler ve dükkânlar Türk bayrağıyla donatılmıştı. Muhittin Paşa’nın evi

akşama kadar tebrik için gelenlerle dolmuştu (Hâkimiyet-i Milliye, 1 Ekim 1922, s.4; Hâkimiyet-i Milliye, Eylül 1922, s.1; İstikbâl, 24 Eylül 1922, s.2, Babalık, 24 Eylül 1922, s.1).

15 Eylül Cuma günü, yeni gelen zafer haberleri nedeniyle Beyrut halkı Ömer Caminde toplanarak zafer için şükür duaları etmişlerdi. Camiye bir hafta önce olduğu gibi Birinci Dünya Savaşından kalma Osmanlı sancağı asılmıştı. Hutbede Türk zaferinden bahsedilmiş, akabinde şehitler için dualar edilmiş, mevlit ve Kur'an okutulmuştu. Ayrıca zafer dolayısıyla halk ve resmi görevliler arasında tebrikleşmelerde bulunulmuştu (Hâkimiyet-i Milliye, 19 Eylül 1922, s.1; İstikbâl, 24 Eylül 1922, s.2). Bursa'nın kurtuluşundan sonra ise, Beyrut halkı neşe içinde şenliklerine devam etmiş, İstanbul ve Edirne'nin kurtuluş haberlerini beklemişti (Hâkimiyet-i Milliye, 4 Ekim 1922, s.1). Diğer taraftan, Beyrut Kadısı ve Meclis Azasından Mebus Abdulhalim ve Müftüzade Mehmet Beylerle Beyrut Belediye Başkanından oluşan üst düzey bir heyet, Muhittin Paşa'yı ziyaret ederek Türk zaferini tebrik etmiş ve tebrikin, Mustafa Kemal Paşa'ya iletilmesini rica etmişti (Hâkimiyet-i Milliye, 4 Ekim 1922, s.1). Muhittin Paşa, TBMM'ye çektiği telgrafla Beyrut'tan kendisini ziyaret eden heyetin elde edilen zaferleri kutladıklarını bildirmişti (TBMM Zabıt Ceridesi, C.23, s. 99).

Beyrut'tan TBMM'ye zafer tebrikleri çekilmişti. Beyrut'ta, Gençler Cemiyeti, Ankara'ya Türk zaferi için tebrik telgrafı göndermişti. Beyrut Gençler Cemiyet Reisi Abdul Nekdar imzasıyla gönderilen telgrafta Türk zaferleri Müslüman dünyası adına kutlanmıştı (Hâkimiyet-i Milliye, 15 Eylül 1922, s.2). Beyrutlu Misbah Muhayşi Bey ise Aydın Mebusu Tahsin Bey vasıtasıyla TBMM'ye bir zafer tebriki göndermişti. Tahsin Bey, 7 Eylül 1922'de telgrafı TBMM'de gündeme getirmişti. Ona göre Misbah Bey, gazetelerde defalarca adından bahsedilmiş biridir. 20-25 yaşlarında olup Muhayşi Paşa'nın oğludur. Şimdiye kadar Hilal-i Ahmer'e yirmi otuz bin lira kadar yardımda bulunmuştur. Çok yardımsever, vicdanlı bir Türkseverdir. Tahsin Bey, şimdi de İzmir'e ilk girip Türk bayrağını dalgalandırana 500 lira vereceğini vaad eden Muhayşi Bey'in telgrafını TBMM'de okumuştur:

“Ankara’da Aydın Mebus-ı Muhterem Tahsin Beyefendiye

Bursa ve İzmir’imizi istirdâd eden Türk’ün ve âlem-i İslâmın yüzünü güldüren ve bir hayat-ı mesudâneye inkılâbını temin ve tebşir eyleyen ordumuzun muzafferiyat-ı mütevaliyesinin devamı temenniyatıyla zatıâdîlerini ve muhterem Meclis Reis-i Âlisi ile aza-ı muhteremelerini Hilâl Bey’le hararetle tebrik eylediğimizi müşarünileyhim hazaratına iblâğına tavassutunuzu Bursa ve

İzmir'e giren ve İslâmın aziz sancağı olan hilâli keşide edene beş yüz liranın kıtası kumandanı vasıtasıyla takdimi zımında inhası mercudur.

Misbah Muhayşi''

Meclis'te telgraf alkışlarla karşılanmıştı. Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey'in önerisiyle Meclis Başkanlığından uygun bir cevabın yazılması kararı alınmıştı (TBMM Zabıt Ceridesi, C.22, s. 552).

1.4.Suriye

Daha Büyük Taarruz'dan önce Suriye'de Türk ordusuna yardım etmek için yerel ulema ve ileri gelenler tarafından Hilal-i Ahmer Heyetleri kurulmuştu (Vakit, 5 Eylül 1922, s.3; Babalık, 16 Ağustos 1922, s.2). Heyetlere destek adına Suriye gazeteleri, İslam Âlemini Anadolu'ya maddi yardım yapmaya davet etmişti. Bu davete Şam halkı icabet etmişti. Özellikle zenginler yüksek meblağlı yardımlar yapmış, kadınlar ise mücevherlerini dahi Hilal-i Ahmer'e bağışlamışlardı (Vakit, 5 Eylül 1922, s.3). Suriye sınırları içerisindeki diğer şehirler de yardımlara katılmıştı. 25 Eylül'de Adana'dan bildirildiğine göre Trablusşam şehrinde Türk ordusunun zaferleri üzerine Müftü Abdülmecit başkanlığında Hilal-i Ahmer heyeti oluşturulmuştu. Heyet, faaliyetlerine başlamış ve bir hafta içinde iki bin altın toplamıştı (Hâkimiyet-i Milliye, 27 Eylül 1922, s.2). Bundan başka Yeni Adana gazetesinin bildirdiğine göre Trablusşam Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Ankara'ya yedi bin Osmanlı lirası teslim etmişti (Hâkimiyet-i Milliye, 8 Ekim 1922, s.3). Suriye'den komiser emeklisi Harputluzade Ahmet Şevki Efendi, Büyük Taarruz'da şehit olanların çocuklarına harcanmak üzere doksan dört adet Osmanlı altınını Şam Sulhiye civarında oturan kardeşi Fuat Efendi aracılığıyla Mustafa Kemal Paşa'ya göndermişti. Mustafa Kemal Paşa ise gelen bu hediyeyi 14 Ekim'de Himaye-i Etfal'e teslim etmişti (Hâkimiyet-i Milliye, 15 Ekim 1922, s.2).

Büyük Taarruz'da kazanılan zaferler Suriye'de büyük bir merasimle kutlanmıştır (Vakit, 14 Eylül 1922, s.2). Türk ordusunun zaferleri nedeniyle Suriye'nin her tarafından kadınlar, çocuklar, cemiyetler tarafından Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'ya yüzlerce tebrik telgrafi gönderilmişti (Yeni Adana, 13 Eylül 1922, s.1; Varlık, 21 Eylül 1922, s.3). Bu telgraflar oldukça etkili yazılmış, Türk ordusunun zaferleri "*en hâr bir sûretde*" tebrik edilmişti (Yeni Adana, 13 Eylül 1922, s.1).

Anadolu Ajansının 23 Eylül tarihiyle bildirdiğine göre Suriye basını Türk ordusunun kesin zaferi karşısında Mısır'da olduğu gibi hararetli makaleler yayınlamışlardı. Makalelerde özellikle Batı Doğu ayırımına gidilmiş, Türk zaferi Doğu'nun Batı'ya karşı büyük bir kazanımı olarak gösterilmiş ve bu zaferde

Mustafa Kemal Paşa ön plana çıkarılmıştı. Şam'da çıkmakta olan Elkudüs gazetesi, baş makalesinde Türk'ün Yunan ordusu karşısında aldığı zaferin aslında İngiltere ordusuna ve siyasetine karşı elde edilmiş olduğunu yazmıştı. Türklere Sevr Antlaşması'nın layık görüldüğünü fakat "*Şarkın emsali bulunmayan evladı Mustafa Kemal*"ın çıkmasıyla birlikte artık herkesin hakkın mutlaka batıla galip geleceğinin ortaya çıktığını belirtmişti. Yine Şam'da çıkmakta olan Elimran gazetesi ise Avrupalıların Doğu toprakları üzerinde, kalemle çizmeyi başaramadıklarını Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın zaferiyle kılıcının ucuyla çizdiğini belirtmişti. Avrupa siyasetini yerle bir eden "bu şerefli Kumandan" ile Doğuluların iftihar edebileceğini ifade etmişti ((Hakimiyet-i Milliye, 24 Eylül 1922, s.2).

Hal böyle iken, Suriye'nin birçok yerinde olduğu gibi Haleb'te Hilal-i Ahmer şubesi kurulması için Halep erkek ve kadınları tarafından yapılan başvuru, Fransızların etkisiyle olsa gerek Halep Milli Hükümeti tarafından onaylanmamıştı. Suriye gazeteleri ve ileri gelenleri, kararın yeniden gözden geçirilmesi, insaniyet adına yapılan talebin kabul edilmesi yönünde isteklerini bildirmişti (Hakimiyet-i Milliye, 8 Kasım 1922, s.2).

1.5.Kıbrıs

İngiliz işgalinde yönetilen Kıbrıs'taki Türk halkı Büyük Taarruz'u yakından takip etmiş, var olma savaşı yapan ırkdaşlarından maddi ve manevi desteklerini esirgememişlerdi. Büyük Taarruz'dan hemen önce Yunan işgali altında bulunan Türk topraklarında Müslüman halka yapılan mezalim karşısında onların hukukunu korumak için "Memalik-i Meşgule Müslümanları Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adıyla bir teşkilat kurulmuştu (Babalık 13 Ağustos 1922, s.1).

Kıbrıslı Türkler, Büyük Taarruz öncesinde Hilal-i Ahmer'in Türkiye'ye yardımları için bütün dünya Müslümanlarına yaptığı çağrıya cevap vermişlerdi. Muallim Mustafa Sadık Bey'in girişimleri neticesinde halkın yoğun katılımıyla Bayramın birinci günü Camide Milli bağımsızlık uğruna hayatlarını feda eden şehitlerin ruhu için mevlit okutulmuştu. Ardından Muallim Mustafa Bey, Yunanlıların Anadolu'daki mezalimine dikkat çekmiş, Hilal-i Ahmer Cemiyeti için başta Kıbrıslılar olmak üzere bütün dünya Müslümanlarını yardıma davet etmişti. Halk, hemen aralarında yardım toplamaya başlamıştı. Öte yandan Cuma günleri camilerde Hilal-i Ahmer için yardım toplamak amacıyla bir sandık emini seçilmişti (Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmuası, 15 Ağustos 1922, s.272-273). Kıbrıs basını halkı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne yardıma davet etmişti. Kıbrıs'ta çıkmakta olan Söz gazetesinde 22 Temmuz 1922 tarihli nüshasında İskele Müderrisi Mehmet Hulusi Bey, kaleme aldığı makalesinde, Kurban

Bayramının birinci gününün Hilal-i Ahmer günü olduğunu hatırlatmıştı. Lefkoşe'de en ücra köşelere kadar bunun hatırlatılması gerektiğini, camilerde hocaların vaazlarında halka Anadolu'da hayatlarını feda edenlerin başta çocukları ve geride kalanlarına yardıma davet etmelerini istemişti. Camiden çıkan herkesin gücü yettiğince yardımda bulunmaları, yine Kurban derilerini Hilal-i Ahmere bağışlamaları nasihatinde bulunmuştu. Bu vazifenin milli ve dini görev olduğunu hatırlatmıştı. Kıbrıs basınına bu görevde çok iş düştüğünü belirtmişti. (Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmuası, 15 Ağustos 1922, s.272-273).

Büyük Taarruz'un hemen öncesinde Hilal-i Ahmere yardıma başlamış olan Kıbrıs halkı, taarruzla birlikte yardımlarını artırmıştı. 5 Eylül tarihiyle Mersin'den bildirildiğine göre, Kıbrıs basını Hilal-i Ahmere toplanan paranın büyük miktarlara ulaştığını bildirmişti (Hâkimiyet-i Milliye, 8 Kasım 1922, s.2). Kıbrıs'tan Lefkoşe Evkaf-ı İslami temsilcisi ve Muhacirin-i İslamiye Muavenet Komisyonu Reisi Musa Bey vasıtasıyla 170 İngiliz Sterlini Hilal-i Ahmere gönderilmişti. Musa Bey'in belirttiğine göre, şimdiye kadar cemiyete 1.050 İngiliz Sterlini gönderilmişti (Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmûası, 15 Ekim 1922, s.48-49). Kıbrıslılar, sadece para değil Türk ordusunun tıbbi ihtiyaçları için de yardımda bulunmuşlardı. Kıbrıs'ın Limson Türk halkı aralarında topladıkları parayla H.A. markalı ve 665 deste olarak 4320 kıyye sirke almışlardı. 35 varil içerisine konulan sirkeler Karizitalis adındaki vapurla Mersin'e gönderilmişti (Babalık 13 Ağustos 1922, s.1).

Zafer haberleri karşısında ise Kıbrıslı Türkler büyük şenlikler yapmışlardı. Anadolu Ajansının 4 Ekim tarihi itibarıyla Adana'dan bildirdiğine göre Türk ordusunun zaferleri nedeniyle Kıbrıs'ta çok şatafatlı gösteriler düzenlenmişti. Kutlamalar günlerce devam etmişti. İstanbul'dakine benzer uygulamayla İngilizler bir beyanname yayınlayarak gösterileri yasaklamaya çalışmıştı. Bununla beraber Kıbrıs'ta bu uygulama tam olarak başarılı olamamıştı. Nitekim Kıbrıs'ta çıkmakta olan Türk gazeteleri vatanperver makalelerle Türk zaferini tebrik etmeye devam etmişlerdi (Hâkimiyet-i Milliye, 6 Ekim 1922, s.3).

1.6. Irak

İngiliz işgalindeki Iraklılar da Büyük Taarruz'da Türk zaferini sevinçle karşılayanlardandı. Bununla beraber diğer yerlerdeki gibi sevinçlerini alenen ortaya koyamamışlardı. Hal böyle iken Irak Şeyhülmeşayihi Uceymi Paşa'nın İzmir'in kurtuluşu üzerine TBMM Başkanlığına gönderdiği kutlama telgrafı, onun nezdinde Iraklıların duygularına tercüman olmuştur. 13 Eylül 1922'de TBMM'de okunan telgraf şöyle idi:

Uğur ÜÇÜNCÜ

“Ankara’da B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

İzmir’in istihlâsı haber-i mesudunu şimdi aldım. Meclis-i Âlileri aza-yı kiramının şu dakikadaki hissiyat-ı meserretkâranelerine iştirak ve bütün kalbimle arz-ı tebrik eder ve pek yakın âlem-i İslâmiyetin kurtuluş bayramını idrak etmemizi Cenabı Hak’tan tazarru ve niyaz eylerim efendim.

Irak Şeyhulmeşayihi Üceymi” (TBMM Zabıt Ceridesi, C.23, s. 7).

Sonuç

Büyük Taarruz sürecinde, büyük oranda İngiltere ve Fransız işgalinde bulunan ve çoğu Müslüman halkı barındıran Ortadoğu halkları genel olarak Türkiye’yi desteklemişti. Birçoğu Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı İmparatorluğu’ndan bağımsızlık vaadiyle kopartılan bu coğrafyadaki halklar, Savaş sonrasında bekledikleri özgürlüğe kavuşamamışlardı. Bu durum da başta İngiltere ve Fransa’ya karşı tepkilerin yükselmesine ve onlara karşı bağımsızlık seslerinin çıkmasına neden olmuştu. Bu sırada Büyük Taarruz’da varlık savaşı yapan Türkler, onlar için büyük umut olmuştur. Ortadoğu İslam dünyası Türklerin mücadelesini benimsemiş, kendine mâl etmişti. Bu anlayışla birlikte Ortadoğu’da başta İran olmak üzere, Irak, Beyrut, Suriye, Mısır, Kıbrıs gibi coğrafyadaki İslam unsurları Büyük Taarruz’u yakından takip etmişlerdi. İmkânları ölçüsünde nakdi ve ayni yardımda bulunmuşlardı. Türk ordusunun zaferleri için manevi desteklerini ihmal etmemişlerdi. Bölgeye Türk zafer haberleri geldikçe İngiliz ve Fransızların engellemelerine rağmen sevinç gösterilerini yapmışlardır. Ortadoğu İslam coğrafyasının önemli siyasi ve dini simalarından TBMM’ye, Başkumandan Mustafa Kemal Paşa’ya, Türk ordusuna ve halkına tebrik telgrafları çekilmişti. Değişik vesilelerle Türkiye lehine yazılı ve sözlü destek açıklamaları yapılmıştı. Türkiye Hükümeti ise Ortadoğu’dan yükselen destekleri diğer İslam dünyasından gelenlerle birleştirmiş ve Büyük Taarruz sürecinde, işgalcilere karşı gerek cephede gerekse uluslararası diplomasi alanında bu önemli gücü kullanmıştı. Türklerin Büyük Taarruzu kazanarak İngiliz himayesindeki Yunan ordusunu Batı Anadolu’dan atması ise Ortadoğu İslam dünyasında kendilerinin de bağımsız olabilecekleri umudunu kuvvetli bir şekilde yeniden yeşertmişti.

Kaynakça

ATASE, İSH, Kutu: 1749, Gömlek: 37, Belge: 37-1.

ATASE, İSH, Kutu: 1546, Gömlek: 79, Belge: 79-1.

BCA, 4948/030.10.0.0/54.355.12.

Bıyıklı, M. (2007). *Batı İşgalleri Karşısında Türkiye'nin Ortadoğu Politikaları Atatürk Dönemi*. İstanbul: Gökkuş.

Giritli, İ. (2008). Kaynayan Kazan: Ortadoğu. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 7-32.

Jaeschke, G. (1989). *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi Mondros'tan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)*. Ankara: TTK Yay.

Orbay, R. (1993). *Cehennem Değirmeni, Siyasi Hatıralarım*. İstanbul: Emre Yay.

Özey, R. (2009). *Dünya Denkleminde Ortadoğu Coğrafyası*. Ankara: Aktif Yay.

Sabis, A. İ. (1993). *İstiklal Harbi ve Gizli Cihetleri*. C.5. İstanbul: Nehir Yay.

(1959). *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, C. 22, Ankara: TBMM Matbaası.

(1960). *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, C. 23, Ankara: TBMM Matbaası.

(1967). *Türk İstiklal Harbi, Büyük Taarruza Hazırlık ve Büyük Taarruz(10 Ekim 1921-31 Temmuz 1922)*. C.II, VI.Kısım, 1.Kitap, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Türk Kızılayı Arşivi, Kutu: 18, Belge: 186.

(1922, Temmuz 25). *Babalık*, No: 952, s.1.

(1922, Ağustos 13). *Babalık*, No:963, s.1.

(1922, Ağustos 14). *Hâkimiyet-i Milliye*, No: 9125, s. 1.

(1922, Ağustos 15). *İkdâm*, No:9126, s.1;

(1922, Ağustos 15). *Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmûası*, No:12, s. 282, 283.

(1922, Ağustos 15). *Babalık*, No: 965, s.1.

(1922, Ağustos 16). *Babalık*, No: 966, s.2.

(1922, Ağustos 21). *İkdâm*, No:9132, s.1.

Uğur ÜÇÜNCÜ

- s.1.
- (1922, Ağustos 29). *Peyâm-ı Sabâh*, Peyâm No: 1340, Sabâh No:11770,
- (1922, Eylül 3). *Yeni Adana*, No: 356-173, s.3.
- (1922, Eylül 4). *Açıksöz*, No:572, s.2.
- (1922, Eylül 5). *Vakit*, No:1698, s.3.
- (1922, Eylül 5). *Vakit*, No:1698, s.3.
- (1922, Eylül 5). *Yeni Adana*, No: 358-175, s. 2.
- (1922, Eylül 5), *Vakit*, No: 1968, s.3.
- (1922, Eylül 6). *Vakit*, No:1699, s.3.
- (1922, Eylül 10). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 604, s.2.
- (1922, Eylül 11). *Babalık*, No: 988, s.1.
- (1922, Eylül 11). *Varlık*, 1922, No: 79, s.4.
- (1922, Eylül 12). *Açıksöz*, No:578, s.2.
- (1922, Eylül 13). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 607, s.2.
- (1922, Eylül 13). *Vakit*, No: 1706, s.2.
- (1922, Eylül 13). *Yeni Adana*, No: 365-182, s.1.
- (1922, Eylül 14). *İkdâm*, No: 9156, s.1
- (1922, Eylül 14). *Vakit*, No:1707, s.2.
- (1922, Eylül 14). *Yeni Adana*, No: 366-183, s.1.
- (1922, Eylül 15). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 608, s.2.
- (1922, Eylül 15). *Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecdûası*, No:13, s.310, 315, 316, 318, 319.
- (1922, Eylül 17). *İstikbâl*, No: 712, s.1.
- (1922, Eylül 18). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 611, s.2.
- (1922, Eylül 19). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 612, s.1.
- (1922, Eylül 19). *Yeni Adana*, No: 370-187, s. 3.
- (1922, Eylül 21). *Varlık*, No: 81, s.3.

- (1922, Eylül 22). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 615, s.2.
- (1922, Eylül 24). *İstikbâl*, No: 718, s.2.
- (1922, Eylül 27). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 619, s.2.
- (1922, Eylül 28). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 620, s.2.
- (1922, Ekim 1). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 622, s.4.
- (1922, Ekim 4). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 625, s.1.
- (1922, Ekim 6). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 627, s.3.
- (1922, Ekim 8). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 628, s.2, 3.
- (1922, Ekim 10). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 630, s.1.
- (1922, Ekim 10). *İstikbâl*, No: 732, s.1.
- (1922, Ekim 15). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 634, s.2.
- (1922, Ekim 15). *Osmanlı Hilal-i Ahmer Mecmûası*, No:14, s.47, 48,
- 58.
- (1922, Ekim 20). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 639, s.2,4.
- (1922, Ekim 23). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 641, s.2.
- (1922, Ekim 27). *İstikbâl*, No: 747, s.2.
- (1922, Kasım 3). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 651, s.1.
- (1922, Kasım 8). *Hâkimiyet-i Milliye*, No 655, s.2.